

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

СИДОРЕНКО-МЕЛЬНИК Г. М.

УДК 347.2+374.7

Сидоренко-Мельник Г. М. Організаційно-методичні засади фінансового моніторингу ділової активності підприємства

У статті проаналізовано організаційно-методичні засади фінансового моніторингу ділової активності підприємства, який представлено як комплекс заходів організаційного, методичного й управлінського характеру. Доведено актуальність та практичну значущість впровадження системи фінансового моніторингу як базового елементу системи фінансового менеджменту ділової активності підприємства в сучасних умовах господарювання. Розглянуто сутність та призначення фінансового моніторингу ділової активності, з'ясовано його принципи та завдання. Запропоновано методичне забезпечення процесу моніторингу, акцентуючи увагу на дослідженні сутнісних характеристик ділової активності підприємства. Наголошується, що впровадження фінансового моніторингу ділової активності уможливорює розпізнавання стану об'єкта чи ситуації, ідентифікацію причин виявлених відхилень від запланованих (прогнозованих) результатів і створює базу для розробки прикладних рекомендацій з відповідного коригування, підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства та забезпечення передумов сталого розвитку.

Ключові слова: ділова активність, фінансовий менеджмент, моніторинг, фінансовий моніторинг.

Рис.: 2. **Бібл.:** 8.

Сидоренко-Мельник Ганна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: sidorenko-melnik.gan@yandex.ua

УДК 347.2+374.7

Сидоренко-Мельник А. Н. Организационно-методические основы [фінансового моніторингу ділової активності підприємства]

В статье проанализированы организационно-методические основы фінансового моніторингу ділової активності підприємства, который представлен как комплекс мероприятий организационного, методического и управленческого характера. Обоснована актуальность и практическая значимость внедрения системы фінансового моніторингу в качестве базового элемента системы фінансового менеджмента ділової активності в современных условиях хозяйствования. Рассмотрены сущность и предназначение фінансового моніторингу ділової активності, представлены его принципы и сформулированы задачи. Предложено методическое обеспечение процесса моніторингу, акцентируя внимание на исследовании сущностных характеристик ділової активності підприємства. Отмечается, что внедрение фінансового моніторингу ділової активності позволяет распознать состояние объекта или ситуации, идентифицировать причины выявленных отклонений от запланированных (прогнозируемых) результатов и создает базу для разработки прикладных рекомендаций по соответствующей корректировке, что повлечет за собой повышение эффективности фінансово-хозяйственной деятельности предприятия и обеспечение предпосылок устойчивого развития.

Ключевые слова: ділова активність, фінансовий менеджмент, моніторинг, фінансовий моніторинг.

Рис.: 2. **Библ.:** 8.

Сидоренко-Мельник Анна Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра фінансов, Полтавский университет экономики и торговли (ул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Украина)

E-mail: sidorenko-melnik.gan@yandex.ua

UDC 347.2+374.7

Sydorenko-Melnyk H. M. Organisational and Methodical Grounds of Financial Monitoring of Business Activity of an Enterprise

The article analyses organisational and methodical grounds of financial monitoring of business activity of an enterprise, which is presented as a complex of measures of organisational, methodical and managerial nature. It justifies urgency and practical significance of introduction of the system of financial monitoring as a basic element of the system of financial management of business activity under modern economic conditions. It considers the essence and purpose of financial monitoring of business activity, presents its principles and formulates tasks. It offers methodical provision of the process of monitoring focusing on the study of essential characteristics of business activity of an enterprise. It states that introduction of the financial monitoring of business activity allows understanding of the state of an object or situation, identification of the reason of the detected deviations from the planned (forecasted) results and establishment of a base for development of applied recommendations on a relevant adjustment, which results in increase of efficiency of the financial and economic activity of an enterprise and availability of prerequisites of sustainable development.

Key words: business activity, financial management, monitoring, financial monitoring.

Pic.: 2. **Bibl.:** 8.

Sydorenko-Melnyk Hanna M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Poltava University of Economics and Trade (vul. Kovalya, 3, Poltava, 36014, Ukraine)

E-mail: sidorenko-melnik.gan@yandex.ua

Фінансовий моніторинг ділової активності підприємств на сучасному етапі розвитку економіки є досить складним і недостатньо методично опрацьованим етапом фінансового менеджменту. Досвід країн із розвинутою ринковою економікою свідчить про неухильне підвищення ролі фінансового моніторингу як забезпечуючого елемента фінансового менеджменту на підприємствах, у фірмах і корпораціях, що дає їм можливість уникати значних прорахунків і пов'язаних із ними втрат.

Зміни в економічному механізмі функціонування українських підприємств, які викликані динамічним розвитком зовнішнього середовища та потребою у пристосуванні підприємства до агресивної ринкової кон'юнктури, вимагають нових підходів до організації процесу фінансового менеджменту підприємства та методичного обґрунтування змін, які є нагальними. З метою вдосконалення цього процесу необхідним є впровадження системи фінансового моніторингу як базового елемента створення системи фінансового управління

грошовими потоками підприємства в цілому та ділової активності, зокрема. Професійне застосування інструментарію фінансового моніторингу ділової активності підприємства дозволяє розпізнавати стан об'єкта або ситуації навіть за непрямими ознаками, робить процес прийняття управлінських рішень ефективним.

За допомогою фінансового моніторингу стає можливим не тільки відстеження стану об'єкта на кожному інтервалі часу, а й ідентифікація факторів впливу на нього. Які, у свою чергу, можуть виступати як стимуляторами, так і дестимуляторами розвитку. Також важливою є повна, об'єктивна та комплексна оцінка стану об'єкта, або «визначення діагнозу хвороби». Останнє, у свою чергу, дозволить підвищити ефективність антикризових заходів, якщо вони будуть необхідними.

Метою статті є опрацювання науково-методичних засад фінансового моніторингу ділової активності підприємства в сучасних умовах. Для вирішення цих проблем були поставлені такі завдання: визначення сутності і завдань фінансового моніторингу ділової активності підприємства; опрацювання методичного інструментарію; виявлення шляхів забезпечення ефективного функціонування системи фінансового моніторингу ділової активності та використання його результатів в управлінні підприємством.

Дослідження із зазначеної проблематики містять праці таких вчених, як: Берізко В. М., Волошина К. А., Забродський В. А., Комірна В. В., Клименко А. О., Мец В. О., Олексюк О. С., Сачок В. Л., Штефан Л. Б. та інших. Але слід зазначити, що розв'язок проблеми ще не набув закінченого вигляду.

Ефективною основою для розвитку виробництва та фінансової стабілізації є ефективно працююча система фінансового моніторингу, оскільки саме вона відповідає за відбір, оцінку та інтерпретацію фінансових, економічних та інших даних, що впливають на процес прийняття інвестиційних і фінансових рішень.

Якщо розглядати моніторинг результатів діяльності підприємства як сукупність процедур, то його можна визначити як безперервний процес збору й аналізу інформації, яка дозволяє уповноваженим органам, а також зацікавленим особам і установам приймати необхідні рішення, націлені на підвищення результативності діяльності органів влади, бюджетних установ, цільових програм [1, 7]. Моніторинг розглядається як спеціально організоване систематичне спостереження, що дозволяє підприємству адаптуватись до постійної зміни середовища та успішно виживати в умовах конкуренції. Адаптація вимагає здатності до розвитку, трансформації елементів господарської діяльності та системи управління в такому напрямку, який забезпечує виживання суб'єкта господарювання. Так, Е. М. Коротков вважає, що моніторинг – це «систематичне відстеження процесів або тенденцій, постійне спостереження з метою своєчасної оцінки виникаючих ситуацій» [5, с. 293]. У системі контролінгу моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства може розглядатися як «відстеження процесів, що відбуваються на підприємстві, у режимі реального часу; складання оперативних звітів про

результати роботи підприємства за найбільш короткі проміжки часу (день, тиждень, декада, місяць); порівняння очікуваних цільових результатів з фактично досягнутими» [4, с. 19].

У контексті функцій управління, у межах його стратегічної складової розглядає фінансовий моніторинг Бланк І. А. [3, с. 52]. Акцентуючи увагу на об'єкті прикладання відповідних зусиль, Захарченко В. О. стверджує, що фінансовий моніторинг – це система управління станом моніторингового середовища [2, с. 52]. Орлюк О. П. зазначає: «... це метод фінансового контролю, що передбачає постійне ознайомлення із загальним станом фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю, виконання ним управлінських рішень» [6, с. 203].

Отже, фінансовий моніторинг являє собою широкий комплекс заходів організаційного, методичного й управлінського характеру. Тобто організація фінансового моніторингу пов'язана з визначенням і вибором оптимального поєднання різноманітних форм, видів моніторингу, з урахуванням особливостей конкретної ситуації. Окремо слід зазначити, що у згаданих дослідженнях поза увагою залишається методичне забезпечення процесу моніторингу, який було представлено переважно з точки зору його місця в управлінському циклі та в контексті організації управління. Таким чином, методологію моніторингу фінансового стану підприємства та його ділової активності слід вважати недостатньо розробленою.

Створення системи фінансового моніторингу дозволяє якісно оцінити об'єктивні можливості підприємства, підвищити ефективність діяльності підприємства, управляти величиною і структурою капіталу, фінансовими ресурсами і конкурентними перевагами суб'єкта господарювання, забезпечити тим самим його фінансову стабільність.

Організація системи моніторингу передбачає систематизацію завдань: конкретизація мети, змісту і напрямів економічного аналізу та прогнозування зміни вартості підприємства; вибір та обґрунтування методів оцінки гудвілу і власного капіталу; розробка системи показників, що відповідають вимогам аналізу вартості підприємства; визначення джерел отримання вихідної інформації; розробка програмних продуктів, що забезпечують розрахунок економічних показників; систематизація та обробка одержаних показників; регулярна підготовка статистичних та аналітичних матеріалів для прийняття управлінських рішень та регулярне коригування поточних управлінських рішень.

Фінансовий моніторинг можна умовно поділити на два блоки (*рис. 1*): моніторинг фінансової діяльності підприємства (як процесу) і моніторинг фінансового стану (як характеристики на певний момент часу).

Перший блок є більш розробленим, а інструменти уніфікованими та апробованими (наприклад, бюджетування). Другий блок має проблеми із забезпеченням аналітичної складової, враховуючи різноманіття методичних підходів і велику кількість методик, склад показників і алгоритми розрахунку яких достатньо суттєво різняться.

Рис. 1. Об'єкти фінансового моніторингу

Проблеми визначення сутності та оцінювання ділової активності розглядаються в працях зарубіжних учених-економістів, зокрема таких як Д. А. Аакер, Е. Дж. Долан, К. Д. Кемпбел, Р. Дж. Кемпбел, Л. А. Беренстайн, А. Д. Шермет, В. В. Ковальов, Г. В. Савицька, Р. С. Сайфулін та ін. Розробці окремих аспектів даної проблеми присвячені роботи таких вітчизняних економістів, як Т. А. Лахтіонова, Р. О. Костирко, М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. Ю. Невмержицька, Є. В. Мних, Н. М. Притуляк, В. О. Подольська та ін. Водночас оцінювання ділової активності залишається слабо розробленим, оскільки кожен з авторів пропонує різні методики розрахунку її показників, які характеризують тільки окремі аспекти ефективності окремого суб'єкта господарювання. Внаслідок економічної нестабільності в країні практично відсутнє довгострокове прогнозування показників, які характеризують економічну ефективність підприємств, і майже не робиться воно на короткострокову перспективу.

Аналізуючи думки різних авторів з приводу ділової активності, наведемо загальне визначення цього поняття. Ділова активність — це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика бізнес-середовища підприємства, яка визначає його стан на ринку, забезпеченість та ефективність використання усіх видів ресурсів і характеризує результати господарювання. Можливо, абсолютно точним назвати його не можна, однак подане визначення втілює комплексний підхід до даного поняття, є універсальним і всебічно висвітлює економічну сутність ділової активності підприємства.

Отже, моніторинг ділової активності — це спеціальна система організованого систематичного і беззупинного спостереження за діловою активністю об'єкта й оперативною його оцінкою (рис. 2). Метою фінансового моніторингу ділової активності виступає отримання об'єктивної та достовірної її оцінки та визначення можливостей підвищення її рівня в майбутньому.

Завданнями є послідовне відстеження поточної позиції, її ретроспективи та можливості зробити прогнозні розрахунки, на базі яких можливо створити пакет прикладних рекомендацій щодо підвищення рівня ділової активності в майбутньому.

Оскільки система моніторингу ділової активності підприємства є органічною частиною (підсистемою) системи його фінансового моніторингу, то він має відповідати загальним принципам її функціонування [5, с. 40 – 41], а саме:

- ✦ *достатності інформації*: у кожній окремій системі повинна використовуватися тільки відома інформація (нормативна, довідкова, прогнозна) з необхідною точністю для моделювання результатів діяльності підприємства;
- ✦ *наступності*: кожна наступна підсистема не повинна порушувати властивостей об'єкта і критеріїв, установлених системі вищого рівня;
- ✦ *вірогідності й порівнянності інформації*, що дає змогу забезпечити результати, наближені до реальних;
- ✦ *імовірності помилок*, що дозволяє відслідковувати помилки, що виникають у процесі оцінки або моделювання, а також у межах розробленої моделі оцінювати ризик можливої помилки та її наслідки, виробляти основні методи реагування на помилку;
- ✦ *комплексності*: взаємозумовленості і пропорційної взаємоузгодженості розвитку системи як єдиного цілого, що забезпечує зв'язок усіх підсистем і елементів.

Зміст даних принципів дає більш ширше розуміння поняття фінансового моніторингу ділової активності та дозволяє виокремити його основні завдання:

- ✦ оцінка досягнутого рівня ділової активності підприємства на основі вивчення причинно-наслідкового взаємозв'язку між різними показ-

никами виробничої, комерційної та фінансової діяльності;

- ✦ розробка моделі фінансового стану за різноманітних варіантів використання ресурсів;
- ✦ розробка заходів ефективного використання фінансових ресурсів; вжиття заходів для підвищення ділової активності та зміцнення фінансового стану підприємства.

пов'язані з інвестиційною діяльністю; показники, що характеризують ефекти та ризики фінансової діяльності; фактори поточного фінансового стану; перелік критеріїв порівняння та правил регулювання.

Зовнішні фактори поділяють на три підгрупи: соціально-економічні фактори загального розвитку країни; ринкові фактори, що містять дані про товарні та фінансові ринки, дотичні до діяльності фірми; інші зовнішні

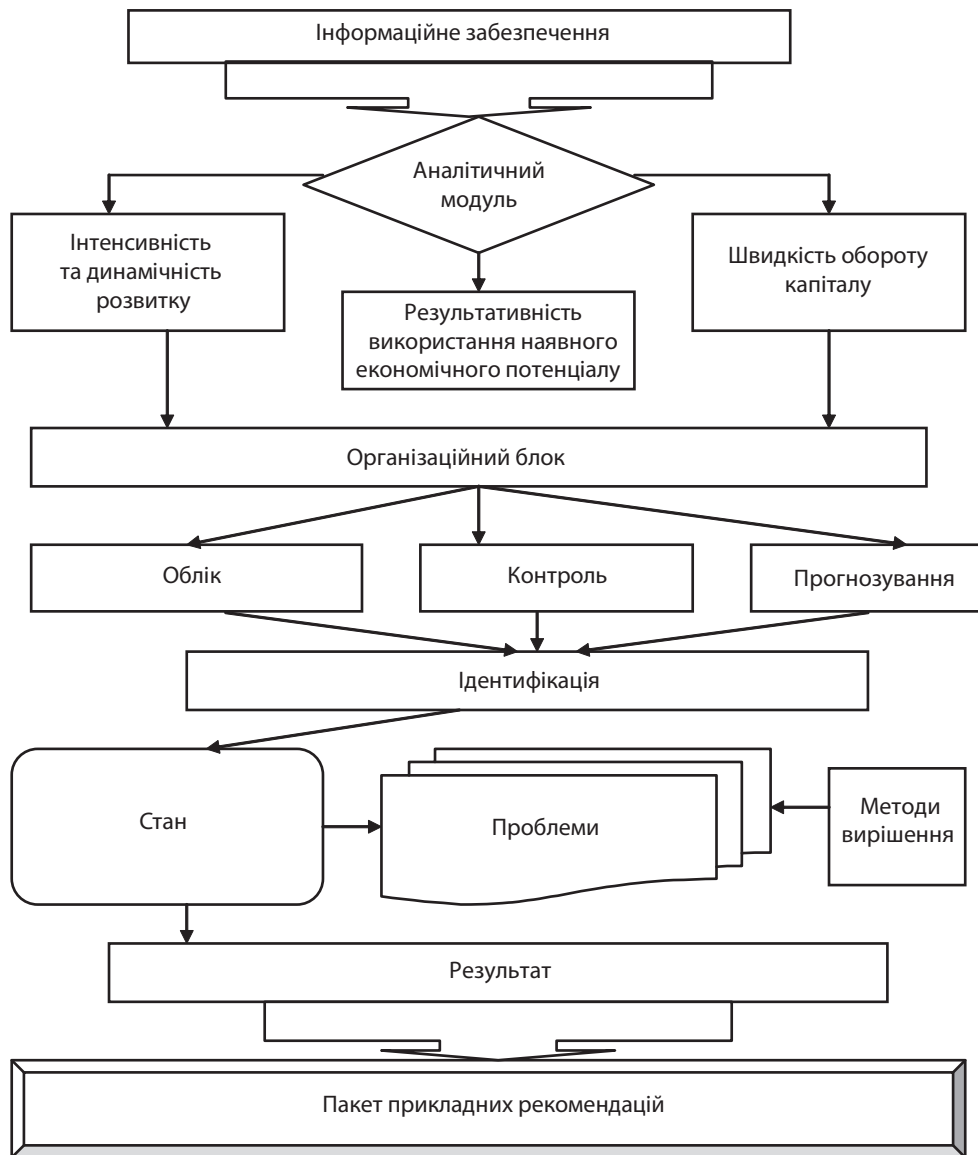

Рис. 2. Блок-схема застосування механізму фінансового моніторингу ділової активності підприємства

Предметом фінансового моніторингу є мікроекономічні процеси та явища на підприємстві, які характеризуються певними показниками — індикаторами в їх динаміці та макроекономічними процесами в країні, які безпосередньо впливають на економіку підприємства. У процесі вивчення та оцінки розрізняють дві групи факторів впливу на діяльність підприємства: внутрішні, які залежать від діяльності підприємства; зовнішні, які незалежні від діяльності підприємства.

Внутрішні фактори поділяють на групи залежно від особливостей діяльності підприємства та рівнів управління: фактори виробничої діяльності; фактори,

що визначаються специфікою діяльності підприємства.

Для фінансового моніторингу ділової активності підприємства важливим є врахування змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, на відміну від фінансового обліку, який відстежує, в основному, внутрішні зміни в господарській діяльності та управлінні, враховує зміни всередині системи спостереження лише певною мірою за її межами.

Методика аналізу для забезпечення комплексності моніторингу ділової активності має охоплювати основні аспекти її оцінки: динамічність та інтенсивність

розвитку; швидкість обороту капіталу та ефективність використання наявного економічного потенціалу, а також перспективи покращення за рахунок використання наявних резервів. Оцінка ділової активності, у контексті аналітичної складової фінансового моніторингу, є визначенням ступеня інтенсивності зусиль, які прикладає господарюючий суб'єкт у процесі фінансово-господарської діяльності, акцентуючи увагу на динамічності розвитку та ефективності використання наявного економічного потенціалу та перспективних можливостей [8]. Рівень динамічності та інтенсивності розвитку підприємства може бути ідентифікований за результатами розрахунків показників динаміки основних параметрів фінансового стану підприємства, а саме: обсягів майна (капіталу), у т. ч. власного капіталу; нерозподіленого прибутку звітного року; чистого доходу (виручки) від реалізації, товарів, робіт, послуг; чистого прибутку; робочого капіталу та ефективної заборгованості. Швидкість обороту капіталу оцінюється за показниками оборотності його складових відносно участі у процесі кругообігу (основний та оборотний капітал) та обрахування економічного ефекту від прискорення (уповільнення) оборотності, що, у свою чергу, дозволяє оцінити обсяги економії або додаткової потреби в коштах. Ефективність використання наявного економічного потенціалу досліджується за допомогою показників прибутковості та рентабельності (активів, капіталу, оборотних активів, основних засобів і т. ін.). Орієнтирами в оцінці стійкого зростання є коефіцієнти зростання – методичні інструменти стратегічного аналізу. Стійке зростання – це максимальне зростання без посилення фінансового ризику, для якого характерним є врівноважений рух коштів.

Фінансовий моніторинг відповідної характеристики фінансового стану як суб'єктивна діяльність людей тільки тоді дає позитивні результати, коли базується на знанні об'єктивних закономірностей суспільного розвитку, тенденціях руху фінансових ресурсів, вивченні вихідної бази, результативності раніше проведених заходів та фінансових операцій.

ВИСНОВКИ

Фінансовий моніторинг ділової активності уможливає своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів фінансово-господарської діяльності від передбачених, що викликають зниження її ефективності, і виявлення причин, що викликали це відхилення, і створює базу для розробки пропозицій з відповідного коригування окремих напрямів діяльності з метою її нормалізації та підвищення ефективності. Таким чином, проведення фінансового моніторингу ділової активності на підприємстві дозволить виявити ймовірність настання кризової ситуації ще до її виникнення, розробити можливі методи її уникнення або зниження негативного впливу на підприємство в цілому. При виборі методів і показників моніторингу ділової активності необхідно враховувати галузеві особливості підприємства, його стратегію, тому до формування групи показників слід підходити індивідуально. Загальними для здійснення фінансового моніторингу ділової активності різних підприємств можуть бути лише окремі підходи до його проведення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Банк В. Р.** Финансовый анализ : учеб. пособие / В. Р. Банк, С. В. Банк, А. В. Тараскина. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 344 с.
2. **Берізько В. М.** Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг» / В. М. Берізько // Право України. – 2006. – № 12. – С. 52 – 53.
3. **Бланк И. А.** Словарь-справочник фінансового менеджера / И. А. Бланк. – К. : Ника-центр, 1998. – 480 с.
4. **Контроллинг как инструмент управления предприятием** / [Е. Л. Ананькина, С. В. Данилочкин, Н. Г. Данилочкина и др.]; под общ. ред. Н. Г. Данилочкиной. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 2002. – 279 с.
5. **Коротков Э. М.** Концепция менеджмента / Э. М. Коротков. – М. : Дека, 1997. – 304 с.
6. **Орлюк О. П.** Фінансове право. Академічний курс : підручник / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 506 с.
7. **Плікус І. Й.** Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства / І. Й. Плікус // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 35 – 44.
8. **Сидоренко-Мельник Г. М.** Методичний аспект оцінки ділової активності господарюючих суб'єктів споживчої кооперації згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку / Г. М. Сидоренко-Мельник // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць ДНУ. Вип. 121. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С. 167 – 174.

REFERENCES

- Anankina, E. L., Danilochkin, S. V., and Danilochkina, N. G. *Kontrolling kak instrument upravleniia predpriatiem* [Controlling as a management tool now]. Moscow: Audit, 2002.
- Berizko, V. M. "Shchodo pytannia poniatiiinoho aparatu «finansovyi monitorynh»" [On the issue of the conceptual apparatus of "financial monitoring"]. *Pravo Ukrainy*, no. 12 (2006): 52-53.
- Blank, I. A. *Slovar-spravochnik finansovogo menedzhera* [Glossary of financial manager]. Kyiv: Nika-tsentr, 1998.
- Bank, V. R., Bank, S. V., and Taraskina, A. V. *Finansovyy analiz* [Financial analysis]. Moscow: TK Velbi; Prospekt, 2006.
- Korotkov, E. M. *Kontseptsiiia menedzhmenta* [The concept of management]. Moscow: Dekka, 1997.
- Orliuk, O. P. *Finansove pravo. Akademichnyi kurs* [Financial Law. Academic course]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2010.
- Plikus, I. I. "Systema monitorynhu dlia finansovoho prohnozu diialnosti pidpriemstva" [The monitoring system for the financial forecast of the enterprise]. *Finansy Ukrainy*, no. 4 (2003): 35-44.
- Sydorenko-Melnyk, H. M. "Metodychnyi aspekt otsinky dilovoi aktyvnosti hospodariuiuchykh sub'iektiv spozhyvchoi kooperatsii zhidno z natsionalnymi standartamy bukhhalter-skoho obliku" [Methodological aspects of assessing the economic activity of economic entities of consumer cooperatives in accordance with national accounting standards]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, no. 121 (2002): 167-174.